

Kanyaró Ferencz.

1859-1910.

A hol a vallásszabadság elvét a nemzeti fejedelemség korszakában kimondták, Tordán látott napvilágot; s a honnan a vallásszabadság mozgalma kiindult, Kolozsvár városában tanult. Kénosi Tózsér János történettudós példája int feléje buzdítólag a multból, Jakab Eleké a közel jelenből. S élete jobb részét az unitarius történetírásnak szenteli.

Belémerül a XVI.-ik száz nagy hitvitáinak vizsgálatába s a legapróbb részletekig tanulmányozva, folyóiratunkban megkezdí ama tanulmányok közlését, melyekből később egy egész könyv kerül ki, legértékesebb műve: „Unitariusok Magyarországon“. A hitjavítás a tárgya azután következő munkáinak is. („Unitarius történetírás és Kálvinorthodoxia“; Dávid Ferencz életrajza“).

Merész harciosa hőseinek, az ellenfélle szembe csaknem a kimélet határain túllépve. Élénk tollat forgat saját szerü írásmóddal, de tagadhatatlanul mindig sok adatkészlettel.

A részletes ismeretbőség jellemzi az ifjúság tanításában is előadásait s a nemzeti irodalomnak és történelemnek hivatott tanítója.

Az utóbbi években a kör emésztette. De addig kifejtett munkássága fenn fogja tartani emlékét. A kik a XVI. száz vallási reformjának történetével foglalkoznak, a korán elhunyt unitarius történetíró nevével sokszor fognak találkozni.

PÉTERFI D.

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

Kisebb dolgozatok a magyar protestantismus történetének köréből. Irta: Zoványi Jenő. Sárospatak, 1910. I—XII., 1 - 255 l. Ára 5 kor. 50 fill. E kissé hosszadalmas című könyv Zoványinak 1887-től 1909 végéig különböző szakfolyóiratokban megjelent magyar egyháztörténeti tanulmányait foglalja magában. Értékes gyűjtemény s mindazoknak, kik egyháztörténeti studiummal foglalkoznak, figyelmükbe ajánljuk. A történetíró Zoványi e könyvben kiválóságaival, hibáival együtt jelent meg. A hiba emlegetésével nem hirhedt „Függeléké”-re czélozok, melyet a Warga-féle Egyháztörténet III. kötetéből kitéptek, s mely itt egész terjedelmében olvasható. E cikk sokkal több hozzáértéssel van írva, semmint elítélői hitték. Hogy Kálvin később lépett föl Luthernél; hogy ő csak folytatta, mit a wittenbergi szerzetes megkezdett: oly állítások, melyeket a külföldi egyháztörténészek régen elfogadtak. A reformatio ismerője azon az állításon sem ütközik meg, hogy „Kálvin nem volt teremtő lélek, csupán eklektikus.” Hiszen az egész hitújítás nem egyéb „restitutio Christianismi”-nél. Kezdve szent Bernáton, a római katolikus egyház összes atyái ez után esengtek. Le renouvellement volt a waldensek jelszava; a XV. század 3 nagy conciliuma az apostoli egyszerűség visszaállítását követelte; Pius Mirandula, Faber Stapulensis, Agrippa, Reuchlin, Erasmus a régi kor visszaállításán munkáltak. Az ujrakeresztelők híres könyvüket 1528-ban „Restitution” czimmal nyomatták ki. Nielaes, Joris, Campanus s a XVI. század első tizedeinek egyházi írói mind e fogalmat hangoztatják. Serveto, mielőtt híres Restitutio Christianismi-ját megírta, untilg elhasználta e kifejezést. Ezen az alapon készítette el Luther is 95 thesisét, mely irat kiinduló pontja volt az egész hitélet megjavításnak. Ezek után nem szükség Köstlin, Nippold, Nisard, Zeller, Kampschulte, Stähelin stb. monografiáira hivatkoznom annak igazolásánál, hogy a Luther által kifejezésre juttatott egyházi restitutio gondolata többé-kevésbé módosított formában Servetonál, Zwinglinél, Melanchtonnál, Kálvinnál, Socinusnál, sőt Dávid Ferencnél is következetesen megtalálható. Zoványi cikkének